

NIMEUURIJA TÄHTPÄEV

Nimeuurija Marja Kallasmaa kohta leiduvad kogumikus „Eesti filoloogia pool-sajand teaduste akadeemias” (Tallinn, 1997, lk 21) tähelepanuväärsed read: „Eelistab monograafiaid artiklirohkusele. Sektori ainus filosoof.”

Kui pidada enamat kui 70 publikatsioonini tagasihoidlikuks, siis on see ehk tõesti nii. Ent mõistagi on ütluses oma tõetera, sest nende hulgas on neli raamatut – „Saaremaa kohanimed I” (1996), „Saaremaa kohanimed II” (2000), „Läänemurde loodus- ja viljelusnimed” (2003), „Hiiumaa kohanimed” (2010) – ja kaks (täpsemalt kolm) raamatut, mille puhul ta on osalenud koostajana – „Väike murdesõnastik” I–II (1982–1989), „Kodukeel ja keele kodu. Pühendusteos Helmi Neetarile 75. sünnipäevaks 29. jaanuaril 2009” –, mis on ju palju rohkem kui enamikul kolleegidest.

Marja Kallasmaa (snd 21. augustil 1950) elu ja töö on olnud lahutamatu seotud Eesti Keele Instituudiga, varasema Keele ja Kirjanduse Instituudiga, kus ta on ametis alates 1975. aastast, olles läbi teinud teadustöötajale nii tavalise astmestiku vanemlaborant (1975) – nooremteadur (1978) – teadur (1986) – vanemteadur (1993). Kandidaativäitekirja kaitses ta 1981. aastal teemal „Eesti mikrotoponüümika struktuur (läänemurde ainestiku taustal)” ning doktoriväitekirja 2000. aastal Saaremaa kohanimede monograafiaga. Viimane ei olnud ehk formaalselt vajalikki, sest annab ju kandidaadikraad samad õigused kui doktorikraad, ent küllap nimeuurija juba oskab hinnata nimetuste mõju meie elukäigule.

Marja Kallasmaa on tegelikult Eestis üks väheseid (vahest ainus), kes on saanud olla kutseline täielikult pühendunud nimeuurija (küll mitte alati, sest on ju eespoolgi mainitud paari nimevälist tööd). Seda privileegi on ta ka täie tõsidusega kasutanud. Esiteks on ta jätkanud Valdek Palli järel Eesti piirkondlike kohanimeuurimuste sarja Saaremaa kohanimede süvaanalüüsiga. Ja kui keegi peaks küsima, miks hiidlane uurib Saaremaa nimesid, siis selle „vea” parandas ta äsja, ilmutades Hiiumaa kohanimede monograafia (et Hiiumaa on väiksem kui Saaremaa, siis on Hiiumaa köide ainult õige pisut õhem, aga sisult vahest kaalukamgi). See teos on nii värske, et seda pole veel arvustadagi jõutud. Lisaks tuleb läänemurde loodus- ja viljelusnimede raamat, seega võiks arvata, nagu oleks Marja eeskätt Lääne-Eesti kohanimede spetsialist. Nii see siiski pole, ta on kirjutanud ka Järvamaa asustusnimedest, Harju-Madise nimedest, Eesti teiste rahvaste nimedest, Taani hindamisraamatu kohanimedest jpm. Pangem kõrvale veel üldkäsitlused, nagu rahvaetümolooogia osast kohanimede arengus, kohanimede liigitamisest, Eesti kohanimekooslustest, nime piiritlemise probleemidest, perekonnanimede ja kohanimede seostest, Eesti nimeuurimise ajaloost, ja saategi täisväärtusliku nimeuurija profiili. Iga enesest lugupidav kohanimeuurija peaks avaldama vähemalt ühe artikli *vere*-lõpulist kohanimede seletuseks ja mõistagi on Marja ka selle lünga täitnud (KK 2007, nr 6).

Mis on selles kõige väärtuslikum, on praegu vara ütelda, sest ajalugu ju

jätkeb ja tal on meile kindlasti varuks toredaid üllatusi. Ent mikrotoponüümi-de mõtestamine Eesti kontekstis, Eesti kahe erineva kohanimekoosluse eristamine (tinglikult n-ö lapimaasüsteemi kooslus ja krunditud külade kooslus), Eesti kohanimede kujunemises rahva-etümoloogia osa näitamine (ehk kuidas Seaninal ei pruugi midagi ühist olla seaga) on mõningad teemad, mis esimesena meenuvad. Marja ei pelga rõhutada, et me tegelikult ei pruugi asjale üldse pihta saada, s.t nimeuurija mõlgutustel ei pruugi olla palju ühist sellega, mis kunagise nimepanija peas mõlkus. Nimesid annab mitmeti seletada ning seda ei tule karta, sünkrooniline ja diakrooniline uurimine täiendavad teineteist. „Onomastika puhul viibime otsekui kõverpeeglite kuningriigis, kus igasse peeglisse vaadates näeme erinevat pilti, millest ükski ei vasta tegelikult kujutatavale (*Ding an sich* jääb tabamatuks), kõik kokku annab ehk meile suurema absoluutse tõega pildi” (KK 1995, nr 11, lk 766). Võimalik on ka samakujuliste nimede mitmetine algupära, s.t üks ja sama nimi või nimesuffiks võib eri paikades lähtuda erinevatest elementidest.

Mis tähendab seda, et nimeuurija töö otsasaamist ei tasu karta. Praegu on Marja ametis Eesti kohanimeraamatu artiklite kirjutamisega ja näib nii, et keegi teine ei suuda ligilähedaseltki temaga siin võistelda ning suur osa selle raamatu artiklitest jääbki tema kanda. Marja on üldse pigem selline, kes ei ole väga jutukas, on aga samal ajal väga tegus ja saab oma raamatud valmis ilma pikema kärata.

Ent kuidas jääb esimeses lõigus mainitud filosoofi omadustega? Kas filosoof ei ole mitte see, kes palju räägib, aga vähe teeb? Ent filosoofegi on mitmesuguseid. Et Marjal need omadused on, pole kahtlust. (Ja öieti peaks filosoofi

omadusi olema kõigil nimeuurijatel, sest muidu ei saa nad vastata igavikulisele küsimusele: mis on nimi?)

Tõestuseks valisin välja vaid mõne lõigu tema artiklitest. „Kui hiir sööb armulaua leiba, kas ta saab siis õndsaks?” (KK 1992, nr 2, lk 77) küsib ta, lõpetades piinavat arutelu teemal, kas *Jaani heinamaa* on nimi või mitte. Või kui paljud meist alustaksid teaduslikku artiklit lausega „Alguses oli sõna” (KK 1988, nr 8, lk 477)? Onomastika olemust käsitlev eespool esitatud tsitaat jätkus veel märksa filosoofilisemalt: „Päikesekiirt tajume valgusena, ja alles äkiline vihmahoog paljastab, et see valgus on tegelikult värvide sulam: vikerkaar on selle kuulutus. On mõttetu küsida, milline värv on õigeim. Enamik inimesi peab vikerkaart ilusaks. „Ma-teeria naeratas Baconile kõigis oma vikerkaarevärvides,” kirjutas praegusel hetkel nii ebapopulaarne autor nagu V. I. Lenin. Kellele naeratab, kellele mitte. Millal naeratab, millal mitte” (KK 1995, nr 11, lk 766).

Marja kirjutatut on alati nauditav lugeda, sest see sisaldab allusioone kirjandusteostele ja ühiskonnaelule; see on avaralt mõtlemishimuliselt kirjutajalt targale avatud lugejale.

„Jäljed kaovad uttu,” tõdeb ta mõtlikult *vere-lõpuliste* nimede arutelu lõpetuseks (KK 2007, nr 6, lk 461). Marja enda kohta see ei käi, sest tema jäetavad jäljed muutuvad aegamööda sügavateks vagudeks, mida pidi teistel noorematel nimeuurijatel on hea järele tulla. Soovime selleks kolleegide, sealhulgas eriti nimeuurijate poolt jaksu, visadust ja jätkuvalt avatud meelt.

PEETER PÄLL

TARTU ÜLIKOOLI KIRJANDUSTUDENGITE KEVADKOOL LIINAKURUL

12.–13. juunil toimus Võrumaal Urvas-te vallas Liinakurul kolmas Tartu Ülikooli kirjandustudengite kevadkool. Kohe esimese päeva hommikul jäi kõlama Jaak Tombergi mõte, et Liinakuru kevadkooli kava on impressiivsem kui ükskõik missugusel teaduslikul konverentsil. Erinevalt näiteks Eesti Kirjandusmuuseumi korraldatavast Nüpli kevadkoolist pole Liinakuru temaatiline ja seetõttu ehk ka mitte nii produktiivne ning ühes suunas mõtlema ärgitav. See aga polegi Liinakuru eesmärk, kevadkool on suunatud ikkagi eelkõige tudengitele ja täidab hoopis teist nišši.

Kevadkool kutsuti kolm aastat tagasi ellu Mart Velskri ja Jaak Tombergi ideena, selleks et noortel oleks koht, kus nad saaksid segamatult ja väljaspool seminariruumi rääkida oma uurimisteemadest, tekitada diskussiooni jne. Arne Merilai lisas selle aasta kevadkooli avasõnades, et olukorras, kus ülikooliõpe kestab kõigest 3(+2) aastat ja tunniplaan koostamine on üsna suures osas üliõpilase enda asi, on niisugune üritus hea võimalus saada paremini tuttavaks teiste tudengitega, nende teemade ja huvidega. Liinakurul on esinemisvõimalus üliõpilastel, kel on juba oma teema, millest põhjust kuulajatele rääkida. Kuid esinejateks pole üksnes kirjandustudengid, vaid ka kõik teised, kel soov kirjandusest sõna sekka öelda. Seekord olid niisugusteks „külalisteks” näiteks skandinavistika magistrant (nüüdne magister) Mart Kuldkepp teemaga „XIV sajandi skaldiluule sünkretism Einarr Gilssoni „Selkolluvísur” („Hülgepea-laulude”) näitel” ning ajaloolasest luuletaja Milvi Martina Piir („Ilu ajaloolase silmis ehk kuhu kujutlused meid viivad”).

Kolme aasta jooksul on kevadkooli korraldamisega olnud aktiivselt seotud ka Eesti Kirjanduse Selts ja selle tea-

dussekretär Marja Unt ning Liinakuru majaperemees Arne Merilai.

Selle aasta kevadkooli kava sai üsna mitmekesine: räägiti nii luulest, proosast kui ka draamast, eesti ja maailmakirjandusest, uuemast kirjandusest, poetikast, (meta)kriitikast jne. Nagu juba traditsiooniks saanud, esinesid esimese päeva õhtul ka kirjanikud, kelleks sel aastal olid Kristiina Ehin ja Jaan Malin.

Ettekannetest tekitas ehk kõige eredamat diskussiooni Grete Nellise „Nulindate teatri- ja kirjandusmetakriitikast”, mis erineval moel väga paljudele mõtlemis- ja arutlusainet pakkus. Hoogne arutlus järgnes ka Agnes Neieri („Postkolonialistliku teooria suhtestumine nõukogudejärgse Eesti kultuuri-situatsiooniga”), Katrina Karu („Suletud ruum Madis Kõivu näidendites”) ja Märten Rattasepa („Nõukogude utopiiline ulme”) ettekannetele.

Ettekannetega hiilgasid Johanna Ross („Olme ja eetika”) ning skandinavist Mart Kuldkepp. Rossi ettekandes oli kõne all Aimée Beekmani romaani „Valikuvõimalus” retseptsioon, Kuldkepp üllatas kuulajaid üsna spetsiifilise islandi keele analüüsiga.

Ettekandeid oli kokku 14, lisaks eespool nimetatutele esinesid Evelin Arust („Ene Mihkelsoni „Katkuhaud” ja Sofi Oksaneni „Puhastus” mälu narratiividena”), Külliki Kuusk („Uku Masingu lause poetika”), Pille-Riin Larm („Ühest eesti kirjanduslugudes rändavast mõistest: epigonism”), Brita Melts („Luuletaja omailm: Mats Traadi Harala”), Tõnis Parksepp („Lugemisäng”), Maia Tammjärv („Ebausaldusväärne kirjutuslaad – kellele ja miks?”) ja Tõnis Vilu („Ilus möödalugemine ja Jüri Ehlvest”).

MAIA TAMMJÄRV

LÜHIKROONIKA

- 25.–28. juulini kogunesid Oulusse soome-ugri kirjanikud pidama kongressi „Kirjandus piirijoonel”. Eestist osalesid kongressil lisaks Soome-Ugri Kirjanduste Assotsiatsiooni presidendile Arvo Valtonile luuletaja Kristiina Ehin ja tõlkija Jaan Õispuu, samuti etnoloog Eva Toulouze. Kongressil arutati tõlketevuse probleeme, lastekirjanduse arendamise, kultuuridevaheliste sidemete ning autoriõiguse küsimusi. Alates 1989. aastast peetakse kirjarahva kokkusaamisi iga kahe aasta tagant kas Venemaa soome-ugri piirkondades, Ungaris, Eestis või Soomes.

- 25.–29. juulini toimus Tartus piibliteaduste ja nendega seotud uurimisvaldkondade maailmakonverents, kus osales ligi 500 nende erialade asjatundjat 40 riigist. Konverentsil peeti ligi 300 ettekannet, mille keskmeks oli Vana ja Uue Testamendi teaduse mitmesugused küsimused, ent laiemalt kogu muistse Lähis-Ida keeled, kultuurid, religioonid, ajalugu ja arheoloogia. Tähelepanu pöörati kristluse tekkeloole, judaistikale, teaduse metodoloogilistele küsimustele, aga ka Piibli mõjule tänapäeva maailma kultuuris, religioonide omavaheliste suhetele ja teadusloole. Konverentsi eestvedajaks oli USA-s Atlantas asuv Society of Biblical Literature, Eesti-poolseks akadeemiliseks partneriks oli Tartu Ülikool.

- 9.–14. augustini peeti Ungaris Piliscsabas 11. rahvusvaheline fennougristide kongress (CIFU 11) üldteemal „Soome-ugri rahvad ja keeled XXI sajandil”. Pázmány Péteri Katoliikliku Ülikooli ülikoolilinnakus toimunud kongressi keskseks teemaks oli uurali (soome-ugri ja samojeedi) rahvaste ühiskondlik, kultuuriline ja keeleline olukord ning perspektiivid. Eestlastest esinesid plenaarettekandega Ilse Lehiste ja Karl Pajusalu. Kongressi kavas oli ka sümposium „Eitus uurali keeltes”, mille üks korraldajaid oli Anne Tamm.

- 26.–27. augustini korraldasid Eesti Keele Instituudi doktorandid keeleteaduse, filosoofia ja semiootika doktorikooli raames suveseminari „Eesti keele ajalugu: soome-ugri ja indoeuroopa aines eesti keele kujunemisel”. Sagadi mõisas peetud suvekoolis esinesid Kaisa Häkkinen, Martin Ehala, Kristiina Ross, Sven-Erik Soosaar, Lembit Vaba, Urmas Sutrop, Tiit-Rein Viitso, Iris Metsmägi, Marja Kallasmaa ja Peeter Päll. Ettekande pidasid ka doktorandid Annika Kilgi ja Kai Tafenau.

- 31. augustil toimus Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumi valges saalis professor Helle Metslangi 60. sünnipäeva tähistamiseks morfosüntaksi päev. Ettekannetega esinesid Kristiina Ross („Rahvakeel ja eeskujukeeled 17. sajandi eesti kirjakeele morfosüntaksi kujundajatena”), Hannu Tommola („Suund ja muutus. Tähelepänekuid eesti ja soome liikumisverbidest”), Riho Grünthal („Sünkretismi väljakutse käändemorfoloogiale”), Reili Argus („Mida teeb *tegema*-verb hoidjakeeles”), Liina Lindström ja Virve Vihman („Ise ise”) ning Annika Kilgi („Tuleviku tulekust: tulevikulisuse väljendamisest meie esimestes piiblitõlgetes”). Akadeemilise osa järel esitleti pühendusteost „Keele rajad”, mis koosneb juubilari teadusartiklitest.

- 31. augustil kaitses Tõnu Tender Tartu Ülikoolis doktoritöö „Mitmekeelsus Eestis Euroopa Liidu mitmekeelsuse ideaali taustal” (juhendaja Triin Viha-lemm, oponent Pirkko Nuolijärvi). Doktoritöö käsitleb Euroopa Liidu ja Eesti mitmekeelsuspoliitikat keelelise mitmekesisuse ning mitmekeelsuse väärtusest lähtuvalt. Analüüsitud on Eesti elanike suhtumist võõrkeeltesse (mitmekeelsusse), vaadeldud, kas Eesti haridussüsteem soodustab mitmekeelsust või mitte, ning analüüsitud keelelise mitmekesisuse olulise komponendi – piirkonnakeelte – arengu tingimusi Eestis (võrdlevalt Prantsusmaaga).